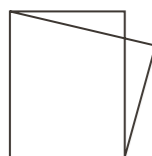

Stunder av ingenting, der alt kan skje

– en innkjønning av og samtale om kroppslig kunnskap i barnehagen

Ida Pape Pedersen, ph.d.-kandidat, Fakultet for lærerutdanning, kunst og kulturfag, Nord Universitet, Norge & Ann Karin Orset, Førsteamanuensis, ph.d., Fakultet for lærerutdanning, kunst og kulturfag, Nord Universitet, Norge

Kroppslig kommunikasjon i møte med barn er sentralt i barnehagelærerens profesjonsutøvelse. I artikkelen undersøker forfatterne hvordan kroppslig kunnskap utøves i en småbarnsavdeling. De gir eksempler på hvordan kroppslig kunnskap praktiseres, og foreslår begreper og perspektiver som kan berike barnehagens fag- og forskningsfelt og profesjonsforskning mer generelt. Vitenskapsteoretisk plasseres artikkelen innenfor Maurice Merleau-Pontys kroppsfenomenologi (1994). Studien er gjennomført som en sensorisk etnografisk feltstudie (Pink, 2015) med tilhørende stedssensitive intervju (Sand, 2019). Gjennom analyseprosessen har tre kiasmefortellinger (Olausen, 2018) vokst frem som eksempler på situasjoner der kroppslig kunnskap har avgjørende betydning for det som utspiller seg i stunder der alt kan skje.

Men ingenting er da ingenting, seier Jakob. -NEI. Ingenting er boltreplass og pusterom, seier Neikob (Stai, 2019, s. 10).

Sitatet er hentet fra en av barnebøkene om Jakob og Neikob av Kari Stai (2019). Overført til barnehagehverdagen ser vi hvordan *stunder av ingenting* kan ses som *boltreplass* og *pusterom*. Et rom for å se og bli sett og for å møte og bli møtt. Å stå i slike stunder – *der alt kan skje*, krever tilstedeværelse og kroppslig lytting. En improvisasjonens kunst, som åpner for å ta imot og agere i forhold til innspillene som kommer. En dag uttalte en av barnehagelærerne i studien at det var «ingenting på planen», og kanskje har slike stunder verdi i seg selv. Ved å ivareta åpenrommene i dagen, kan vi skape *boltreplass* og *pusterom*, slik at voksenkroppen kan gå i dialog med barnekroppen og spørre: *Hva skjer så?*

Illustrasjon 1: Kroppslig nærvær, Ann Karin Orset

Innledning

Barnehagen er en arena der kropp står sentralt, og sammenlignet med andre lærerprofesjoner er barnehagelæreren i en særskilt posisjon i forhold til de mange kroppslige møtene i løpet av dagen. Ifølge norsk *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 20) skal personalet «møte alle barn med åpenhet, varme og interesse og vise omsorg for hvert enkelt barn». De skal «være lydhør for barnas uttrykk og imøtekomme deres behov for omsorg med sensitivitet». Men hva betyr egentlig dette for barnehageansattes møte med de yngste barna i barnehagen? Hvordan uttrykkes varme overfor et barn? På hvilken måte kan de ansatte være lydhøre for barns uttrykk, og hvordan møtes deres behov for omsorg med sensitivitet?

Førsteforfatter er barnehagelærer, barnehagelærerutdanner og stipendiat. Artikkelen er en del av hennes ph.d.-prosjekt *Pedagogkroppen – en studie av kroppslig kunnskap i barnehagen* (2018-2021). Når forfatterstemmen i artikkelens fortellinger er «jeg», er dette førsteforfatter som forteller frem sine opplevelser fra feltstudien. Andreforfatter er lærerutdanner og forsker innenfor profesjonspraksis. I studien bidrar hun med et kritisk utenfra-perspektiv i analysen, og skriver seg inn i et «vi» sammen med førsteforfatter i artikkelen.

Artikkelen har vokst frem fra en feltstudie der førsteforfatter har vært tilstede sammen med fire barnehageansatte og tolv barn i alderen 1-3 år i en norsk barnehage. I artikkelen spør vi: *Hvordan utøves kroppslig kunnskap i barnehageansattes møter med de yngste barna i barnehagen?*

Med *kroppslig kunnskap* mener vi her kroppslig-relasjonell innsikt som kommer til uttrykk i barnehageansattes samhandling med barna i barnehagens ulike rom, og som utøves og settes i og på spill i praksis. Vi ser barnehagepraksisen som kroppslig og sanselig og bestående av bevegelse, kontakt, svette, hud, latter og tårer idet relasjoner skapes gjennom dagens ulike situasjoner. I artikkelen rettes søkelyset mot kroppslig-kommunikative øyeblikk mellom barnehageansatte og barnehagebarn. Disse har i vår studie vist seg i barnehagedagens overganger og mellomrom, utenfor planlagte pedagogiske aktiviteter og rutiner. Før vi kommer tilbake til og gjør rede for disse stundene, presenterer vi artikkelens vitenskapsteoretiske rammer, tidligere forskning og studiens metodologiske utforming.

Kroppsfenomenologi

Maurice Merleau-Ponty hevder at vår forståelse av verden primært er en kroppslig erfaring, og introduserer tanken om mennesket som sammenflettet av kropp, sinn og kognisjon (Merleau-Ponty, 1994). I artikkelen forstås *kropp* som et helhetlig, relasjonelt, emosjonelt og sansende kroppssubjekt som bebor verden. Kroppssubjektet er både levende og levd, opplevende og opplevd, seende og synlig, berørende og berørt på en og samme tid (Merleau-Ponty, 1994; Orset, 2017). For å forklare hvordan fenomener står i relasjon til hverandre og hvordan våre kroppers materialitet er uløselig forbundet med våre praksiser, bruker Merleau-Ponty (1968) *kiasme* som metafor, noe som har vært et berikende perspektiv i arbeidet med studien. Kropp og verden betraktes her som et komplekst sammenflettet hele, der kropp og verden inngår i et gjensidig dynamisk og dialektisk forhold, uløselig forbundet til hverandre. Gunvor Løkken (2000) har åpnet kroppsfenomenologien for småbarnspedagogikkens fag- og forskningsfelt ved å løfte frem de yngste barnas kroppslig forankrede sosiale liv i barnehagen. I vår studie retter vi derimot fokus mot den voksne, eller *pedagog-kroppen*, og dens kroppslige praksis.

Kropp og profesjon i barnehagen

I nordisk småbarnspedagogisk forskning har kropp de siste tjue årene fått stadig større plass. En review av norsk småbarnspedagogikk maler frem kroppsfenomenologi og posthumanisme som to fremtredende fargenyanser i dagens småbarnspedagogiske landskap (Pedersen, 2019). Nina Rossholt (2012) viser til at barnehagelærere *gjør* kropp, og at bevegelse mellom materialitet og kropp hele tiden produseres i relasjoner mellom

små og store mennesker i barnehagens ulike rom. Kropp og materialet er også fremtredende i kunstbasert forskning på småbarnspedagogikkens forskningsfelt. Lise Hovik (2014) setter teaterets nærvær inn i en småbarnspedagogisk kontekst i det hun fremhever at nærvær er mer enn fysisk tilstedeværelse. Ut fra et dramafaglig perspektiv presenterer Anne Myrstad og Toril Sverdrup (2011) hvordan man kan tenke improvisasjon som en grunnleggende innstilling i pedagogikk for de minste.

Vi erfarer, i likhet med Mari Pettersvold og Solveig Østrem (2017), at en god pedagog er i stand til å handle situasjonsbestemt. Det vil si å kroppslig og sanselig forstå hva som står på spill og handle ut fra det. I studien betraktes derfor de barnehageansattes kroppslige praksis som aspekter av *praktisk kunnskap* (Bornemark & Svenaeus, 2009; McGuirk & Methi, 2015). Anders Lindseth (2015, s. 43) forklarer dette som en form for *svarevne* – vår evne til å svare tilfredsstillende (i ord og handling) på de utfordringer og oppgaver som vi står overfor i ulike situasjoner.

Ifølge Mette Skovhus og Helle Winther (2019, s. 4) er pedagogens kroppslighet en betydningsfull og nærværende del av pedagogens profesjonalitet. Bente Ulla (2015) beskriver hvordan barnehagelærere utøver profesjonen gjennom kropp, der ørene hører og øynene ser barnets kropp, bevegelser, tempo, toner og motoriske utfall. Her spiller også mikrobevegelser, kroppens aller minste bevegelser inn, som foregår konstant og skaper form og rytme (Engelsrud, 2006). Winther (2012) påpeker betydningen av å lese disse små bevegelsene for å yte god omsorg – en sanselig kompetanse som

kan understøtte profesjonsutøverens kontaktskaping. Gunn Engelsrud (2006) beskriver dette som *stemthet*, noe vi mener kommer frem i barnehagelærernes praksisutøvelse og som innebærer «å stemme seg inn på» barnets affektive bølgelengde (Schibbye, 2009). *Affekter* forstås her som mangfoldige, ulikeartede, sanselige strømninger og intensiteter i og mellom kropper (Østern & Dahl, 2019, s. 34), og bidrar til at vi kan oppleve oss selv og andre som sammenhengende (Schibbye, 2009, s. 73).

Bernt Andreas Hennum og Østrem (2016) påpeker samtidig at barnehagelæreren trenger et fagspråk for å oppdage og forstå det som skjer i barnehagen; et språk som åpner for refleksjon over profesjonspraksisen. Tone Pernille Østern (2015) foreslår å bruke verbet «å kroppe» som redskap for å snakke om det kroppslige i fortid, nåtid og framtid, slik verbet «å tenke» åpner for. Anne Beate Reinertsen (2016) gjør et lignende grep i det hun skaper verbet «å gulve». I følge henne må de voksne «gulve (ned på gulvet) og kroppe slik [...] barna kan» (Reinertsen, 2016, s. 8). Førsteforfatters *kropping* og *gulving* har i løpet av oppholdet i feltet vært avgjørende for å utvikle dypere forståelse for barnehageansattes kroppslige profesjonspraksis. Dette utdypes idet vi går over til å klargjøre vår metodiske tilnærming i studien.

Sensorisk etnografi og stedssensitive intervju

Sara Pinks (2015) sensoriske etnografi tilbyr forskeren mulighet til å studere fenomen gjennom anerkjennelse av at mening skapes i kraft av egne og andres sensoriske og kroppslige væren i verden. I studien har førsteforfatter beveget seg varsomt inn i barnehagen som sansende

Når noen kommer på morgenen har du alle antennene ute, føler hvor de er og klarer på et vis å være det de trenger [...]. **Det er sånne bittesmå ting, da må vi være på, vi må se det lille.**

forskerkropp, i øker av ulik lengde over en tomånedersperiode. Slik har hun *kjent seg inn* i barnehageansattes utøvelse av kroppslig kunnskap og barnehagebarnas hverdagsliv i nær dialog med de ansatte¹. En slik *innkjennning* betyr å utforske praksis som sansende og følende kroppssubjekt. Dette innebærer å følge stedets ruter, smak, praksiser og rytmer (Pink, 2015; Sand, 2019). Førsteforfatter har deltatt i aktiviteter ute og inne, og notert i feltnotatboka. Hun har lekt og snakket med barn og voksne, delt måltider, kjent på stemninger, rullet på matta, ledd, fått sand i munnen, tatt imot barn som har falt, trøstet og ligget helt stille på gulvet under hvilestunden.

Mot slutten av feltstudien gjennomførte førsteforfatter parvis stedssensitive intervju med de barnehageansatte. Intervjuene hadde en varighet på 45 minutter og ble filmet. Anne-Lene Sand (2019, s. 85) anvender begrepet *stedssensitive intervju*, i det hun beskriver hvordan man

kan tenke annerledes om intervju som metode gjennom en oppmerksomhet på *hvor* intervjuet finner sted og *hvordan* man kan jobbe metodisk med å forstå og aktivere stedets betydning. Under intervjuene satt førsteforfatter og de ansatte *på gulvet* inne på avdelingen, mens barna sov ute i vogner. Rommet inviterte til bevegelse og åpnet for assosiasjoner og fornemmelser der praksisen til daglig finner sted. Under intervjuene brukte både førsteforfatter og de ansatte kropp og bevegelse for å uttrykke mening og dele erfaringer. Videoopptak gjorde det mulig å skrive ut fyldige transkripsjoner av hvordan de ansatte viste sin praksis med ord og handling.

Ut fra et kroppsfenomenologisk perspektiv, og med inspirasjon fra narrativ analyse (Riessman, 2008), har vi gjennom å veksle mellom å forholde oss til empiri og teori identifisert og utviklet stadig dypere forståelse for situasjoner i barnehagehverdagen der kroppslig

kunnskap trer frem som særlig avgjørende for det som utspiller seg.

I arbeide med å skrive frem og klargjøre disse stundene har Ingvild Olsen Olaussons (2018) utvikling av *kiasmefortellinger*, basert på Merleau-Pontys *kiasme*-metafor (1968), vært nyttig å dra veksler på, idet hun undersøker kompleksiteten i relasjonen mellom barnehagebarn og en forteller. *Kiasme*fortellinger synliggjør her det som utspiller seg i kroppens sanselige berøring med verden og viser hvordan subjektet skaper og skapes i fletningen mellom å bevege og bli beveget (Olausson, 2018, s. 104).

Med det som utgangspunkt har vi laget egne *kiasme*fortellinger som viser hvordan pedagogkroppen berører og berøres, ser og blir sett og hvordan den former og formes i tilbivelser i møte med barnehagebarn.

Den grønne matta inviterer, muliggjør øyeblikk av bevisst nærvær og skaper rom for kroppslige møter på gulvet.

Kiasmefortellinger – kroppslige stunder der alt kan skje

Gjennom analysen av forskningsmaterialet har vi kjent oss frem til og skapt tre kiasmefortellinger (Olaussen, 2018) som belyser hvordan kroppslig kunnskap utøves i øyeblikk av fortettet nærvær. Fortellingene vi har skapt er:

Kiasmefortelling 1:

Velkommen til barnehagen!

Kiasmefortelling 2:

Vi møtes på matta...

Kiasmefortelling 3:

Hva skjer så?

I det følgende stopper vi opp ved hver og en av fortellingene, som videre åpnes opp i det de veves sammen med teori og sitater fra intervju med de ansatte.

Kiasmefortelling 1:

Velkommen til barnehagen!

Det er tidlig morgen i juni, og jeg står på parkeringsplassen sammen med Agnete, tidligvakta. «I dag skal jeg følge deg», sier jeg. «Den er grei», sier Agnete. Hun åpner porten og vi går sammen

gjennom uteområdet med sandkassa, gyngene og sklia. Det er så merkelig stille, som om lekeapparatene venter på å bli lekt. Vi går inn døra til det store trehuset. Agnete først, jeg etter. Vi hilser på to voksne inne på kjøkkenet, veksler noen ord og går videre inn på avdelinga. Jeg følger rytmen, pulsen, taktfaste steg i vante rom. Tempoet er høyt. Ut i garderoben for å hente inneskoene, stoppe for å telle kluter i et skap, så ut på kjøkkenet igjen. En kaffekopp varmer hånda mi og jeg lukter det nystekte brødet Agnete skjærer så hurtig i. Så tilbake til avdelingen. Fingeren hennes leter navn på ei liste, mens hun flere ganger ser ut av vinduet, følger med. Vi prater lett mens vi beveger oss rundt. Hun drar frem noen småbiler, legger de på matta. Gjennom vinduet ser vi en mann komme gående med ei lita jente på armen. Da skjer det noe. Denne kroppen som har vandret så hurtig – frem og tilbake, endrer seg plutselig. Agnete setter seg ned og kroppen blir rolig. I døråpningen ser vi Lotte og pappan hennes. Lotte gløtter frem fra halsgropen hans.

Agnete titter ut i gangen, fremoverlent med et mildt og blidt ansikt og hevede øyenbryn. «Hei Lotte!» sier hun. Pappa setter Lotte ned på gulvet. Hun tripper inn og gløtter bort på meg i det hun setter seg i Agnetes fang. Lotte lener seg inn mot Agnete i det de store armene omslutter den lille kroppen. «Så godt å se deg» sier Agnete.

Med fortellingen vil vi vise hvordan Agnete mellom ankomst og velkomst går fra å gjøre en rekke oppgaver til å være tilstede for barnet. Ved å følge Agnete denne morgenen gjennom barnehagepraksisens rom, smak, rytme og bevegelser, har førsteforfatter kjent seg inn i barnehageansattes kroppslige praksis og hvordan Agnete åpner opp, og gjør seg klar for å ta imot barnet. Innkjønning erfares her som et betydningsfullt aspekt i den ansattes møte med barnekroppen, idet Agnete kroppslig og sanselig «tuner seg inn» på Lotte og pappaen når de kommer inn i rommet.

I intervjuet understreker Bente betydningen av de ansattes rolle ved barns

ankomst om morgenen, og beskriver i den forbindelse måten kollega Agnete gjør dette: «Å møte deg om morgenen, med det smilet og det oppriktige... At du er glad for å se hvert barn, og at det kommer fra hjertet. Kontra en person som sier: Ja, hei... Jeg skal bare...». Bente demonstrerer hva hun mener; snur ryggen til, og gjør som om hun er opptatt med noe. Deretter vender hun seg mot oss igjen, slår ut med armene og smiler med hele fjeset: «Så er du der! Om telefonen ringer, så får den bare ringe. Vi må ta imot! Det første møtet om morgenen er kjempeviktig». Agnete følger opp utspillet om hvor viktig det er å møte barna med affektiv oppmerksomhet: «Når noen kommer på morgenen har du alle antennene ute, føler hvor de er og klarer på et vis å være det de trenger [...] Det er sånne bittesmå ting, da må vi være på, vi må se det lille». Små mikrobevegelser hos Lotte, gjør at Agnete, som over tid har lært henne å kjenne, bedre kan stemme seg inn på henne og prøve være det hun trenger akkurat i denne stunden. Det er ulike måter å kroppe (Østern, 2015) noen velkommen på, og ifølge Winther (2014, s. 79) krever denne kontaktevnen stor oppmerksomhet på kroppens mellommenneskelige dans. Vi ser dermed *kropping* og *innkjønning* som sentrale aspekter av kroppslig kunnskap i barnehagen, og tar det med oss videre i det vi beveger oss over i neste kiasmefortelling.

Kiasmefortelling 2:

Vi møtes på matta...

Måltidet nærmer seg slutten. Barna får hver sin klut, tørker seg og går fra bordet. Små føtter tramper fort bort til den grønne myke matta der jeg allerede sitter. Mio rydder av bordet, mens Bente reiser seg og går mot oss. Framme ved

matta setter hun seg ned, før hun videre legger seg på ryggen. Hun puster ut og ler lett. Omar på 1 1/2 år står og ser på henne en stund mens hun ligger der, så springer han mot henne. Bente løfter hodet litt, ser han komme. Hun tar imot Omar med begge armene og knærne i et vakkende svev: DE FLYR! Noe strømmer gjennom meg, som fornemmelser av å løfte og bli løftet. Flyet styrter mot matta, men Bente sikrer en trygg landing. Hun smiler med hele ansiktet og hviler hodet mot gulvet. Omar setter seg opp, lener seg fremover og velter kroppen sin over hennes. Varsomt legger han øret inntil brystet hennes og lytter. Slik blir de liggende...

Bente åpner kroppen for samspill ved å legge seg ned på gulvet, hun *gulver* (Reinertsen, 2016). Hun blir et fly og en pute, noen å sveve med og hvile på. Gjennom kroppskontakten merker barnet varme, kjærlighet og grenser (Winther, 2014), og tillit merkes og uttrykkes i det Omar svever gjennom luften. I intervjuet sitter Bente stille en stund, tar et dypt pust, mens hun holder hendene på brystet og sier: «Vi er ikke redd for å være nær, vi er ikke det. For jeg vet jo hvor viktig det er å være nær, hvor godt det er å være nær». Agnete legger til at det å jobbe på småbarnsavdeling ikke er for alle, «andre kan være i nærheten, men har ikke det nærværet». Det Bente og Agnete beskriver, er i tråd med det Hovik (2014) presenterer som både det å være nær (kroppslig tilstedeværende) og å ha nærvær, der det første forutsetter det andre. Slik kan man tenke at bevisst nærvær dermed kan løftes frem som en viktig del av barnehagelærerprofesjonens kunnskapsfelt, tilnærmet slik Hovik (2014) påpeker at det er for skuespillere.

Den grønne matta inviterer, muliggjør øyeblikk av bevisst nærvær og skaper rom for kroppslige møter på gulvet. Det å være på barns nivå er kjent i småbarnspedagogisk teori og praksis, og noe de fleste innenfor feltet er kjent med (Pedersen, 2019). Ved å aktivt ta i bruk begrep som *gulving* når vi forholder oss til barnehagepraksis, kommer vi i posisjon til enda klarere å kunne beskrive, løfte og reflektere over en kroppslig kunnskap som alt er der. I intervjuet sier Mio: «Vi er veldig glad i matta, så vi sitter mye i gulvet. Ruller, slår kollbøtte eller ligger og leser ei bok». Slik fremhever Mio matta og gulvet som viktige materialiteter for *boltreplass* og *pusterom*. Noe vi også finner igjen hos Agnete, i det hun sier: «Står du oppreist, får du ikke så mye kontakt». Bente fortsetter: «Jeg tenker at vi hele tiden er på gulvet, vi er nedpå». Gulving kan slik ses som et utgangspunkt for øyeblikk av fortettet kommunikasjon. I intervjuet peker førsteforfatter på matta og spør: «Dersom det sitter et barn der, hva gjør du da?» Bente er først ut: «Legger oss på gulvet da kanskje?», sier hun, og på filmen fra intervjuet ser vi hvordan hun legger seg helt ned på gulvet, og ser opp på Agnete, før hun fortsetter: «Så barnet ikke alltid skal se opp på meg». Gulvingen gir rom for at det noen ganger er den voksne som må se opp for å møte barnets blikk – ikke alltid motsatt. Barnehageansatte understreker her hvordan de gjør seg tilgjengelig og skaper rom for å utøve praksisen på gulvet. Sammen med *kropping* og *innkjønning*, utgjør *gulving* og *nærvær* sentrale aspekter i det vi ser som utøvelse av kroppslig kunnskap i barnehagen, noe vi tar med oss inn i den siste kiasmeforellingen.

Kroppslig kunnskap viser seg i en rekke situasjoner der relasjoner må etableres på nytt og på nytt; når man kommer på morgenen, når man blir en lekekamerat eller når man blir noen å fly med eller hvile på.

Kiasmefortelling 3: Hva skjer så?

Janne sitter på gulvet, stille, mens hun lener ryggen mot veggen. Hun er seinvakt i dag. Blikket hennes følger den hektiske aktiviteten i lekekjøkkenet i det fire barn kjemper om plassen blant kopper, fat og lekemat. Når barna ser på henne, ser hun tilbake og smiler. Sara på 2 år kommer gående med bestemte skritt mot henne med en liten gul lekekopp i hånden. Hun rekker koppen mot Janne som tar imot og later som hun drikker litt, før hun gir den tilbake. Jeg tenker at Sara også kommer til å drikke av koppen, men isteden setter hun seg på huk, plukker opp et rødt leke-eple og putter det opp i koppen, reiser seg og gir den raskt tilbake til Janne. Sara smiler lurt. Janne tar koppen i hånden og setter den sakte på hodet, prøver å balansere den, men den faller ned. Boms! Sara bøyer seg ned og plukker opp koppen, og med en kjapp bevegelse legger hun koppen mot panna. De ser på hverandre og begynner å le, og jeg ler med.

Janne sitter påkoblet, lytter inn og anerkjenner Saras tilbud. Samtidig forholder hun seg åpent til det som skjer, som om hun spør: *Hva skjer så?* Ut fra det som utspiller seg kan vi si at Janne bruker sin kroppslige kunnskap til å orientere seg og kjenne seg frem til måter å samhandle med Sara på, i en stund som hele tiden blir til. Det å kunne sanse, lytte og skape kontakt på en slik måte, utgjør kroppslig forankrede kvaliteter som er avgjørende i en rekke profesjonelle sammenhenger (Winther, 2011), og blir av barnehageansatte i studien løftet frem som avgjørende for å få det til å svinge i møte med barn.

Bente trekker i intervjuet frem at man som ansatt på småbarnsavdeling må ha evne til å sitte i ro, være tilstede og se barnet, slik Janne møter og samhandler med Sara. I intervjuet sier Agnete: «Er du ikke i kontakt med din egen kropp, klarer du heller ikke yte». I følge Winther (2012) er egenkontakt evnen til å ha kontakt

med egen kropp og egne følelser og ha hjertet med samtidig som du har et profesjonelt fokus. Mio forklarer at: «Om man ikke gir noe av seg selv, så skaper man ingenting... av tillit, trygghet, relasjoner». Slik vi ser det, forutsetter det å utøve kroppslig kunnskap i barnehagen å kjenne seg selv. Videre handler det om å våge gå inn i det ukjente, åpne opp, være sårbar, kroppslig lytte inn barns tilbud og svare. I kiasmefortellingen utspiller en kroppslig dialog seg med små og store bevegelser, blikk, lure smil, bevisst nærvær og affekter i det Janne blir lekende venn i improvisatoriske øyeblikk. I et slikt improvisasjonsforløp ser vi hvordan den ansatte og barnet mottar og bygger videre på hverandres initiativer (Myrstad & Sverdrup, 2009). Saras bidrag oppleves som viktig i det de sammen skaper noe som ikke er forutbestemt. Improvisasjon kan slik fremstå som et verktøy for å forstå de yngste barnas medvirkning i barnehagen, ved å i større grad ta høyde for de yngste

som bidragsytere (Myrstad & Sverdrup, 2009), slik Janne gir rom for. Stunder der kropps-afektive dialoger utspiller seg mellom liten og stor, idet de kroppslig og sanselig kjenner seg inn på hverandre i øyeblikket.

Kiasmefortellingene glir over i hverandre og møtes i andreforfatters skisse (Illustrasjon 1). Med skissen vil vi vise, i likhet med kiasmefortellingene og utdrag fra intervjuene, hvordan barnehageansatte og barnehagebarn går inn i stunder av *fortettet nærvær*, der det å *kroppe, gulve, innkjenne* og *improvisere* er fremtredende, og som i studien fremstår som sentrale aspekter av det vi har valgt å forstå som utøvelse av kroppslig kunnskap i barnehagen.

Boltreplass og pusterom

Kroppslig kunnskap viser seg i en rekke situasjoner der relasjoner må etableres på nytt og på nytt; når man kommer på morgenen, når man blir en lekekamerat eller når man blir noen å fly med eller hvile på. Ved å knytte kiasmefortellingene og de ansattes utsagn til teoretiske perspektiver, har vi i artikkelen vist hvordan stunder av tilsynelatende *ingenting*, derimot kan forstås som *stunder av betydning* for de barnehageansatte, idet de byr dem *boltreplass* og *pusterom* for utøvelse av kroppslig kunnskap.

Kiasmefortellingene finner sted i barnehagedagens overganger og mellomrom, utenfor det planlagte, der maktforholdet mellom barna og de ansatte oppleves som mer balansert. Stunder der vi ingenting bestiller eller forventer, fremstår i studien som et mulighetsrom for det som ofte uttrykkes som varme, tillit og trygghet. I artikkelen beskriver vi stunder der samspeillet fungerer, der

barnehageansatte er bevisst kontakten til seg selv, barnet og rommet, i det de kroppslig åpner opp og kjenner seg inn i pedagogisk improvisasjon. Videre kunne det være interessant å utforske hvordan kroppslig kunnskap utøves i stunder der det *ikke fungerer* – når små kropper vrenger seg i motstand og tårer, og når makt, kunnskap og etikk blandes i utfordrende situasjoner der barnehageansatte må handle kompetent og situasjonsbestemt.

I arbeidet med studien har muligheten for *kroppslig, sanselig* og *affektiv innkjenning* i forskningsarbeidet hatt avgjørende verdi for å utvikle kunnskap. Gjennom å vektlegge forskerkroppens potensiale til å sanse og skape mening, åpner artikkelen for metodisk nytenking, idet vi argumenterer for at kroppslige og sensoriske innganger til forskning på profesjonsutøvelse kan gi økt innsikt i feltet som studeres.

Under intervjuene uttrykte de barnehageansatte at de opplevde det som krevende å finne egnede ord og begreper til å beskrive og uttrykke forhold som gjaldt deres praksisutøvelse, særlig knyttet til kroppslige aspekter.

Med utgangspunkt i studien argumenterer vi dermed for å videreutvikle barnehagens fagspråk slik at begreper som *gulving*, *kropping* og *innkjenning* kan skape rom for å spørre: Hvordan har du *gulvet* i dag, hvordan *kroppet* du i går og hvordan jobber du med *innkjenning* i møte med akkurat dette barnet? Ved å ta i bruk verb og begreper som kan skape endring og utvikling, bidrar artikkelen til å artikulere og aktualisere kropp i barnehagens praksisfelt. Vi argumenterer ut fra studien for at *kroppslig*

kunnskap er en sentral del av barnehagelærernes kunnskapsbase, som bør løftes og anerkjennes som en viktigere del av barnehagelærerprofesjonen. For at denne kunnskapen skal kunne utvikles videre, trengs både et nyansert språk for det kroppslige og det må *kroppes*.

REFERANSER

- Bornemark, J. & Svenaeus, F. (red.) (2009). *Vad är praktisk kunskap?* Huddinge: Södertörns högskola.
- Engelsrud, G. (2006). *Hva er kropp*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hennum, B. A. & Østrem, S. (2016). *Barnehagelæreren som profesjonsutøver*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hovik, L. (2014). *Et kunstnerisk og teoretisk forskningsprosjekt om teater for de aller minste*. (Doktorgradsavhandling). NTNU Norges tekniske-naturvitenskaplige universitet, Trondheim.
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Lindseth, A. (2015). Svarevne og kritisk refleksjon – hvordan utvikle praktisk kunnskap? I J. M. McGuirk & J. S. Methi (red.), *Praktisk kunnskap i profesjonsforskning* (s. 43-60). Bergen: Fagbokforlaget.
- Løkken, G. (2000). *Toddler peer culture: The social style of one and two years old bodysubjects in everyday interaction* (Doktorgradsavhandling). NTNU Norges tekniske-naturvitenskaplige universitet, Trondheim.
- McGuirk, J. & Methi, J. S. (red.), (2015). *Praktisk kunnskap som profesjonsforskning*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Merleau-Ponty, M. (1968). *The Visible and the Invisible: followed by working notes*. Evanston: Northwestern University Press.
- Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fenomenologi*. Oversatt av Bjørn Nake. Oslo: Pax Forlag.
- Myrstad, A. & Sverdrup, T. (2009). Improvisasjon – et verktøy for å forstå de yngste barnas medvirkning i barnehagen? *Barn*, 2, 51-68.
- Myrstad, A. & Sverdrup, T. (2011). *Improvisasjon som innstilling i det pedagogiske arbeidet med de yngste barna*. I M. S. Liset, A. Myrstad & T. Sverdrup (red.), *Møter i bevegelse. Å improvisere med de yngste barna* (s. 143-158). Bergen: Fagbokforlaget.
- Olaussen, I. O. (2018). *Kiasmefortellinger -fortelleruttrykk av og for de yngste i barnehagen i et kunstnerisk utforskende multimodalt perspektiv*. (Doktorgradsavhandling). NTNU Norges tekniske-naturvitenskaplige universitet, Trondheim.

- Orset, A. K. (2017). *Kunnskapsutvikling i fiksjon og virkelighet. En studie av teaterpedagogers nøytralmaskerundervisning*. (Doktorgradsavhandling). Nord universitet, Bodø.
- Pedersen, I. P. (2019). Med embodied pedagogy og små-barnspedagogikk på paletten -å se nyanser av rød gul farge i to (u)like fag- og forskningsfelt. *På Spissen forskning/Dance Articulated, Special Issue Bodily Learning*, 2019(3), 25-44. DOI: <http://dx.doi.org/10.18862/ps.2019.503.2>
- Pettersvold, M. & Østrem, S. (2017). Håndverk og fagspråk i pedagogisk arbeid. *Forskning i Pædagogers Profession Og Uddannelse*, 1(1), 13 sider. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/FPPU/article/view/26561>
- Pink, S. (2015). *Doing Sensory Ethnography*. London: Sage.
- Reinertsen, A. B. (2016). Hva er det med Irma? *Tidsskrift for nordisk barnehageforskning*, 12. DOI: <https://doi.org/10.7577/nbf.1630>
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. Los Angeles: Sage Publications.
- Rossholt, N. (2012). *Kroppens tilblivelse i tid og rom. Analyser av materielle-diskursive hendelser i barnehagen*. (Doktorgradsavhandling). NTNU Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Sand, A.-L. (2019). Stedssensitive interviews. *Tidsskrift for Professionsstudier*, 15(29), 84-93. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/tipro/article/view/116408>
- Schibbye, A-L. L. (2009). *Relasjoner. Et dialektisk perspektiv på eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skovhus, M. & Winther, H. (2019). Udvikling af pædagogstuderendes lederskab gennem krop og bevægelse. idrottsforum.org, 1-16.
- Stai, K. (2019). *Jakob og Neikob. Stormen*. Oslo: Samlaget.
- Ulla, B. (2015). *Arrangement av krop, kraft og kunnskap; en studie av profesjonsutøvinga til barnehagelæraren* (Doktorgradsavhandling). UiO Universitetet i Oslo, Oslo.

- Winther, H. (2011). Den personlige professionalitet er i din krop – om bevægelsespsykologi. I L. E. D. Knudsen, A. Sillesen, D. V. Poulsen, M. Schmidt. *Kroppen i læringsrum* (s. 83-94). København: Forlaget UP.
- Winther, H. (2014). Det professionspersonlige – om kroppen som klangbund i professionel kommunikation. I H. Winther (red.), *Kroppens sprog i professionel praksis – om kontakt, nærvær, lederskab og personlig kommunikation* (s. 74-88). Værløse: Billesø & Baltzer.
- Østern, T. P. (2015). To body. I S. Schonmann (red.), *International yearbook of research in arts education* (s. 144-149). Münster: Waxmann.
- Winther, H. (2011). Den personlige professionalitet er i din krop – om bevægelsespsykologi. I L. E. D. Knudsen, A. Sillesen, D. V. Poulsen, M. Schmidt. *Kroppen i læringsrum* (s. 83-94). København: Forlaget UP.
- Winther, H. (2014). Det professionspersonlige – om kroppen som klangbund i professionel kommunikation. I H. Winther (red.), *Kroppens sprog i professionel praksis – om kontakt, nærvær, lederskab og personlig kommunikation* (s. 74-88). Værløse: Billesø & Baltzer.
- Østern, T. P. (2015). To body. I S. Schonmann (red.), *International yearbook of research in arts education* (s. 144-149). Münster: Waxmann.

- Østern, T. P. & Dahl, T. (2019). Performativ forskning. I T. P. Østern, T. Dahl, A. Strømme. J.A. Petersen, A.-L., Østern & S. Salander. *Dybde//læring- en flerfaglig, relasjonell og skapende tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

NOTER

- ¹ Prosjektet er meldt inn og godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD). Førsteforfatter har presentert resultater på fagdag for den aktuelle barnehagen og de barnehageansatte som har deltatt i studien har fått innsyn i og mulighet for gjennomlesning av artikkelen før publisering.